

А.С. Славко,
науковий керівник – канд. іст. наук, доц. А.О. Ткаченко,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ВІЧЕ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА РЕФЕРЕНДУМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ ЯК ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Зараз референдум є одним із найактуальніших інститутів конституційного права, адже його використання в процесі державотворення є не лише загальним показником рівня демократизації суспільства, а і важливим методом легітимізації владних рішень. Але все одно виникає ряд питань стосовно доцільності референдуму, його відповідності історії української державності. Тому вбачається актуальним дослідження генези цього інституту, зокрема віча у Київській Русі.

В. Єрмолаєв зазначає, що право участі у вічових зборах імовірно належало всім рівним. Існувало лише дві умови: фізична можливість участі та правоздатність. До правоздатних не належали жінки і ті, хто перебував під батьківською опікою або в приватній залежності. Право участі у народному зібранні не означало обов'язку такої участі, принаймні літописи про неї не згадують.

Оскільки Всеукраїнський референдум у процесуальному відношенні поділяється на певні стадії, то В. Федоренко виділяє різні кола суб'єктів відповідно до кожної з цих стадій. Відповідно до правових повноважень суб'єкти Всеукраїнського референдуму можна поділити на: суб'єкти, наділені правом ініціювати Всеукраїнський референдум; суб'єкти, уповноважені призначати Всеукраїнський референдум; суб'єкти, наділені правом організації та проведення Всеукраїнського референдуму; суб'єкти, наділені правом участі у Всеукраїнському референдумі. Отже, в обох випадках маємо участь усієї повноправної спільноти за участі владних суб'єктів. Представництво народу у референдумі є, безперечно, ширшим, адже у вічі не брали участь жінки.

У Київській Русі віче мало досить широкі повноваження. Зокрема, С. Дністрянський, Р. Лашенко, М. Чубатий визначають владу віча як верховну. В. Єрмолаєв, посилаючись на літописні згадки, виділяє такі основні функції віча: покликання вічем князів для зайняття столів; укладення “ряду” з князем; право неприйняття або вигнання князів; законодавчі функції; питання війни і миру; управління і суд; контроль над діяльністю князів. З огляду на

недостатнє законодавче врегулювання функції референдуму в політичній системі України можна визначити лише наближено: законодавча, зовнішньополітична, контрольна. Отже, порівняно з вічем інститут референдуму втратив вагому частину функцій, які віднесені українським законодавством до функцій виборів.

На думку Єрмолаєва, існував такий порядок організації вічевих зборів. За заведеним порядком той, хто скликав віче, оголошував предмет обговорення. Рішення виносило лише за умов одностайності, можливо, переважною більшістю. Щодо процедури референдуму, то ряд вчених ототожнює її з процедурою законотворчості, інші ж – із виборчим процесом. Закон України “Про Всеукраїнський та місцевий референдуми” визначає наступні стадії Всеукраїнського референдуму: ініціювання Всеукраїнського референдуму; призначення (проголошення) Всеукраїнського референдуму; утворення комісій з Всеукраїнського референдуму; утворення дільниць для голосування; складання списків громадян України, наділених правом голосу на Всеукраїнському референдумі; проведення голосування; підрахунок голосів та встановлення результатів Всеукраїнського референдуму.

Ряд істориків визначає владу віча в Київській Русі як верховну стосовно влади князя та боярської думи. Виключно вічем вирішувались питання війни і миру, віче впливало на склад апарату управління, мало вищу судову владу. Згідно зі ст. 1 Закону України “Про Всеукраїнський та місцеві референдуми” закони та інші рішення, прийняті на референдумі, мають вищу юридичну силу і не потребують будь-якого затвердження державними органами. Але події останніх років, коли народне волевиявлення було практично проігнорованим, примушують задуматись над дієвістю цього інституту.

Загалом віче мало ширшу компетенцію, і, як це не парадоксально, було кращим виразником волі народу, ніж референдум у сучасній Україні.